

ТОНГ ЮЛАВУЗИ

Ўзбекистон болалари ва ўсмирларининг газетаси

Газета 1929 йил, 1 августдан чиқа бошлаган

№ 13 (65986)
1997 йил, 12 февраль, чоршанбаСотувда эркин
нархда

Умиджоннинг дадаси утган йилнинг охирида машина сотиб олди. Олишга олдию, лекин ёлчителиб ҳайдагани йўқ. Кутилмаганда қасридир таъмирталаб бўлиб қолибди. Умиджон ҳам ҳайрон. Дадасидан сурай деса, ботина олмайди. Чунки яп-янги машина даб-дурустдан юрмади-қуйди. Шунинг учун дадаси бироз зикланган, ҳар нарсани сурайверсанг, койиб бериши мумкин. Ойисидан билмоқчи эди, у ҳам жўяли жавоб айтолмади.

Қушнилари — такси ҳайдовчиси Рашид ака чиқиб, дадаси билан бирга машинани куздан кечира бошлаганда, ҳаммаси аён бўлди-қолди.

— Бензинни қаердан олувдингиз? — суради Рашид ака.

— Шундай катта кучада сотишаётган экан. Заправкага боришга вақтимни қизгандим.

— Ҳаммаси тушунарли. Ҳозир бензиннинг чайқовчиси ҳам купайиб кетган. Қаердан келтирилган, сифати қандай — суриштиришмайди. Шундай ҳовлиси остонасидаёқ мактаб-мактаб пуллайверишади. Баъзилари ҳатто солярка-полярка аралаштиришдан ҳам тоймайди. Сиз ҳам шунақасига дуч бўлган куринасиз. Карбюраторни ишдан чиқарай дебди-я... Сифатсиз ёнилгининг каромати шу-да.

— Шунчаликка боришадими-я. Ҳалол пулингта олсанг-у оёгингдан чалиб утирса...

— Энди усталарга курсатмасангиз бўлмайди. Бакни ҳам тозалаб ташлаш керак. Ҳозирги бензинларнинг купи хориждан келгунча, йул-йулакай нархи кутарилиб, кейин узи ҳам «купайиб» қоладиган бўлган. Ҳадемай бу нарсаларга ҳам чек қўйилади. Узимизнинг Қоровулбозорда қурилаётган нефтни қайта ишлаш заводи ишга тушсин, ана шунда кура-сиз.

— Билмадим-да, бир нарса чиқишига куз етмайди-ёв.

— Нега ундай дейсиз? Мана, Асакадаги машина заводи ишга тушди-ку. Маҳсулоти ҳам чакки эмас. Ҳатто чет

БЕНЗИННИ ҚАЕРДАН ОЛУВДИНГИЗ?

элларга олиб кетишяпти. Буюртмачилари куп, бозори чакқон. Икки-уч йил олдин шундай дейишганда узимиз ҳам ишонмаган булардик. Энди эса ҳар биримиз «Нексия» ёки «Тико»-лик бўлишни орзу қиламиз. Ё нотўғрими? Худо хоҳласа, Қоровулбозордаги янги завод иқтисодимизнинг юраги булади. Айтишларича, жуда катта қурилиш кетаётган эмиш.

Рашид амакининг бу сўзлари Умиджонни ҳам жуда қизиқтириб қуйди. Уша кунёқ химия ўқитувчисидан нефтни қайта ишлаш нима дегани, Қоровулбозорда қандай завод қурилаётгани тўғрисида сураб-суриштирди.

— Нефть — бу қора олтин,

— деди муаллими. — У мамлакат ҳужалигининг томирларида оқаётган «қон»дир. Нефтни қайта ишлаш бизда нисбатан янги соҳа. Бу иш жуда мураккаб жараёнларни қамраб олади. Наманганнинг Минбулоғида нефть кони очилди-ю, лекин у ерда қурилган завод барча талабларни қондира олмайди. Шу боисдан янги улкан завод қурилиши бошлаб юборилган. Бундай йирик корхона собиқ Иттифокдаги бирорта ҳам давлатда йўқ, — фахрланиб гапирарди Умиджоннинг ўқитувчиси. Унинг дилидаги фахр-ифтихор шогирдини ҳам бефарқ қолдирмади, албатта...

Соғлом авлод

Бирор жойда бирор марта болаларнинг дўхтирдан кўрқмай, аксинча, бемалол гаплашганини кўрганмисиз?

Албатта кўрмагансиз. Биз ҳам кўрмагандик. Аммо яқинда шундай болаларни кўриб, ҳайрон қолдик.

Ҳаммаси дўхтир-шифокорга боғлиқ экан. У билимдону меҳрибон, кўзлари меҳри бўлса, болалар ундан ҳечам кўрқмас экан. Масалан дейсизми? Тошкент туманидаги А. Икромов номи мактаб ўқувчилари 2-поликлиника шифокори Манзура опа Мирсодиқова қабулида яйрашаётганига гувоҳ бўлдик.

— Болалар, яхши ўқинг, озода юринг, — дейди Манзура опа. Зеро, соғ танда соғлом ақл, деб бежиз айтишмаган.

Истиқлол шарофати

МУХБИР ИЗОҲИ: Чиндан ҳам шу кунларда бу иншоотда қурилиш ишлари жуда жадал олиб борилаётир. Шунингнинг июнь-июль ойларида заводни ишга тушириш мўлжалланмоқда. Айниқса, «Бухороқурилиш» ҳиссадорлик жамияти бунёдкорлари алоҳида урнатилмоқда. Улар иншоотдаги 34 та объектда иш бошлашиб, шундан 20 тасини ишчи комиссияси қуригига топширишди.

Шуниси қувончлики, қурилишда фарангистонлик ҳамкорлар тайёрлаган энг замонавий технологиялар ишга туширилади. Шартномага биноан «Бухороқурилиш» жамияти қурувчилари 1997 йилда 13 миллион сўмлик иш бажаришлари лозим. Демак, қурилиш суръатида сусайиш бўлмайди.

Утган йилнинг кузида Президентимиз Бухоро вилоятига сафари чоғида завод қурилишини бориб кўрган эдилар. Қурувчиларнинг қизгин ишларини кузатиб, юртбошимиз: «Сизлар ажойиб завод қураяпсизлар», — деганида ҳамманинг чеҳрасида шодлик туйғулари барқ урди. Юртбошимиз улкан корхонани камқустсиз ишга тушириш, атрофини қўқаламзорлаштириш, ихота дарахтлари экиш юзасидан қимматли йул-йуриқлар ҳам бериб утгандилар. Зеро, булажак завод мустақиллигимизни мустаҳкамлашга, иқтисодимизни кутаришга хизмат қилади.

Истиқлол бахш этган умидлар рўёбга чиқишига яқин кунлар қолди. Орзуга айб йўқ, дейдилар. Умиджон ва унинг тенгдошлари ҳам яқин келажакда Қоровулбозордаги нефтни қайта ишлаш заводида еш, сергайрат, миллий кадрларимиз сафида туриб Ватан равнақи учун меҳнат қилсалар, не ажаб...

А. ХҲЖАМОВ.

Устозга таъзим

ИҚТИСОДЧИ БҲЛАМАН

Мен математика дарсини орзиқиб кутаман. Чунки ўқитувчимиз Мунаввар опа Жураева шу қадар меҳрибон, шу қадар самимийларки, қани эди бизга кун бўйи математика дарси утилса, деб орзу қиламан. Ҳатто мактабдан уйга қайтаётганимда ҳам йул-йулакай формула, теорема ва аксиомаларни такрорлаб бораман. Жажжи укаларим Нуъмонжон, Рустамжон ва кичкинтой Дилнавозларга санашни, мисол ечиш қоидаларини ўргатаман. «Математика бу фанларнинг подшоҳидир. Чунки ҳамма нарса математикага ва ҳисоб-китобга бориб тақалади. Шунинг

учун ҳаётда қоқилмай билимдон ва етук инсон бўлай десангиз, математикани кунт ва зеҳн билан ўрганинг. Бу сизнинг келажатингизга дахлдордир», — дейдилар Мунаввар опа бизларга дарсини тушунтириб. Яқинда вилоят халқ таълими бўлими ва мактабимиз директори Сувор Ҳасановнинг тапшаббуслари билан 2 донa компьютер олиб келиниб, айнан бизнинг синфимизга ўрнатилгани ҳам Мунаввар опа Жураеванинг ва информатика ўқитувчимиз Нодири Пулатованинг куйинчакликларидан далолат бериб турибди. Мен келажакда Тошкент Давлат молия институтининг иқтисод бўлимига ўқишга кириб, иқтисодчи бўлмоқчиман.

Менинг юрагимда иқтисодга, математикага нисбатан меҳр ва ҳавас уйғотган Мунаввар опа Жураевадан чексиз миннатдорман.

Зайнабхон МЕҲМОНОВА,
Бухоро вилояти,
Жондор тумани 20-мактабнинг 9-«Б» синф ўқувчиси.

ТЕСТ, РЕЙТИНГ НИМА?

Хар икки суз ҳам инглизча булиб, тест — синов ёки тажриба, рейтинг — баҳо, тартиб ёки классификация, деган маъноларни англатади. Буни оддийгина қилиб, тест — тартибга солинган қисқа муддатли синов, деб тушуниш мумкин. Тестларни қўллаб, учта асосий йўналишдаги ишларни такомиллаштириш мумкин. Булар таълим, илм бериш, касбга тайёрлаш, танловдир. Тестлар одамдаги мавжуд билим, куникма ва зеҳн хусу-

сиятларининг ривожлантириш даражасини англашга имкон беради. Айни чоғда мактабларда қўлланилаётган тестларнинг асосий мақсади ўқувчиларнинг қанчалик билим эгаллаганликларини аниқлашдан иборат.

Бундай синовларнинг ёзма, оғзаки ва ҳаракатли турлари мавжуд. Олинган натижалар рейтинг усули билан тартибга келтирилади. Агар тестлар туфайли ўқувчиларнинг

билимлари, дарсга тайёргарлик даражаси аниқланса, рейтинг усули ёрдамида уларнинг билим даражасини таққослаш, маълум гуруҳларга

Сабоқ

булиш ҳамда ушбу гуруҳда эгаллаган ўринларни аниқлаш мумкин.

Эришилган натижаларни бошқа синфдошлар курсаткичлари билан таққослаб бо-

риш эса соғлом мусобақа руҳини уйғотиши табиий. Тестлар лозим бўлганда ўз натижаларини янада яхшилаш учун ўқувчини рағбатлантириб ҳам туради.

Афсуски, ҳозирги кунда жуда кўп жойларда рейтинг асосида баҳолаш учун қабул қилинган мезонлар эски «беш» балли баҳолаш мезонлари билан бир хиллигича қолмоқда. Яъни, бунда синф иши, уй

иши, назорат иши каби курсаткичлар асос қилиб олинмоқда. Натижада, ўқувчининг ўзлаштириш даражасини кўп балли мезон ёрдамида ҳар томонлама баҳоланмай қолинмоқда.

Рейтинг балларини тақсимлашда барча фанлардан ўқувчининг мантикий фикрлашига, мустақил фикр юритиши, билим олишига бўлган интилишига эътиборни қаратиш лозим.

Дилфуза АМИНОВА.

Иқтидорли болалар — эътиборда

ДИЛ ҚУВОНЧИ СОВРИНДАН АҲЗАЛ

Қай бир масканда бўлмай, болажонларни «боғча тилида» суҳбатга тортишга ҳаракат қиламан. Уларнинг фикрлари доираси, хоҳиш-интилишлари билан қизиқаман. Кимдир компьютерга, кимдир санъатга, табиатга шайдо. Уларнинг бу қизиқишларини рўёбга чиқаришда мактаб, боғча, турли тадбирлар, курғазмалар, курик-танловлар катта ёрдам беради.

Шайхонтоҳур тумани халқ таълими бўлимида ўтказилган «Иқтидорли ёшлар» слёти ҳамда «Ўзбекистон — Ватаним маним» мавзудаги шеърят кечаси бунга мисол. Бу тадбир туманда ҳунармандчиликка, тасвирий санъат, ёғоч уймакорлиги ва зардўзликка иштиёқи баланд бўлган болалар сафини кенгайтирмоқда. Йилдан-йилга курғазмада қатнашувчиларнинг сонни ортаёттир. Курғазмалар зали ота-оналар, ўқувчи ва ўқитувчилар билан гавжум. Ҳар бир бола ўзи ясаган, тиккан, чизган асарларини томошабинларга изоҳлаб бермоқда. Курғазмани то-

моша қилар экансиз, унга қўйилган намуна ишларни 5—8-синф ўқувчилари бажарганлигига ишонгингиз келмайди.

245-мактабнинг 8-«Б» синф ўқувчиси Умида Нуриддинова тиккан қизлар дупписи, миллий қийиқ ва жиякларда худди халқ чеварларининг қўли бордек. 41-мактабнинг 8-синф ўқувчиси Мансур Саидумаров ясаган гулдонлар, эсдалик совғалари, митти сандиқчалар кўзни қамаштирувчи нақшлари билан диққатингизни тортади.

13-мактабнинг 5-синф ўқувчиси Илҳом Пирмуҳамедов эса ўзи севиб ўқийдиган эртақ қаҳрамонлари тасвирини қоғозга туширишга ҳаракат қилган.

— Расм чизиш билан бирга ҳайкалтарошликка, пластилиндан турли уйинчоқлар, жонивор, қўшлар шакллари ясашга қизиқаман. Курғазмада яхши ўринлар насиб қилишига умидворман, — дейди биз билан суҳбатда Илҳомжон.

Курғазманинг ҳар бир иштирокчиси билан суҳбат-

лашманг, ҳаммасининг дилида санъатга, қўл меҳнати нафосатига, меҳрига эҳтиром ҳуш ураётганини кўрасиз. Кўпчилиги шаҳар, республика миқёсида ўтказиладиган курикларда ҳам иштирок этиш ниятлари борлигини айтишди. «Иқтидорли ёшлар» слёти ғолибларни тақдирлаш маросими билан якунланди. Ҳамма иштирокчи болаларга совғалар берилмаган бўлсада, курикда иштирок этишнинг ўзи улар учун мукофот эканлигини кўзларидан билиб олиш қийин эмас эди.

Республикамизнинг барча вилоят, туман ва қишлоқларида санъатга, миллий ҳунармандчиликка ихлосманд қўли гул болалар жуда кўп. Жойлардаги халқ таълими бўлими уларга эътибор берсалар соз буларди. Негаки, келажак буюк Ўзбекистонимизга унинг таровати, меҳнатсевар инсонлар сиймоси, қадриятларини жаҳонга кўзқўз этувчи ижодкор усталар, зардўзлару ҳайкалтарошлар жудаям зарур.

Маҳмуда ХАЙДАРОВА.

«АЛЛА»НИ БИЛГАН ҚИЗЛАР

Яқинда синфимизда «Бўш келманг, қизлар» танловини ўтказмоқчи бўлдик. Шунда устозимиз Маҳмуда опа танлов шартларидан бири сифатида «Алла»ни ҳам киритдилар. Бироқ қизларимиз: «Биз «Алла» айтишни билмаймиз» дейишди. Бундан муаллимимиз ҳангу манг бўлиб қолдилар: «Наҳотки ўзбек қизлари була туриб «Алла» айтишни билмасанлар. Ахир бу ўзбекнинг энг ардоқли қўшиғи-ку!» — дедилар афсус билан. «Синфда ҳеч ким билмайдими?» — сурадилар. Мен билан Нигора қўл кутариб, билганимизча айтдик.

Маҳмуда опамлар ўзбек оналарининг ҳар бир гудакка айтadиган қўшиғи «Алла» тўғрисида ҳикоя ва афсоналар айтиб бердилар.

Устозимизнинг гаплари таъсир қилди ёки бошқа сабабларми, эртасига ҳамма дугоналарим «Алла» қўшиғини урганиб келишди.

Ана шунақа. Ўқитувчимиз айтганларидек, «Алла»ни билган қизларнинг улғайганида оиласи тинч бўлади.

Азиза МАҲМУДОВА,
Тошкент шаҳридаги
274-мактабнинг 7-«А»
синф ўқувчиси.

Маънавият чироқлари

Қир-адирлар билан уралган Наймансарой қишлоғимизда бобомни ҳамма яхши танийди. Қишлоқдошларимиз у кишини донишманд бобо деб аташади. Бобожонимнинг исми яхши ҳам ажойиб — қишлоғимизда бошқа учрамайди — Бутун бобо.

— Нега сизга бунақа исм қўйилган, — деб сураганимда, бобом қўлимсираб, дедилар:

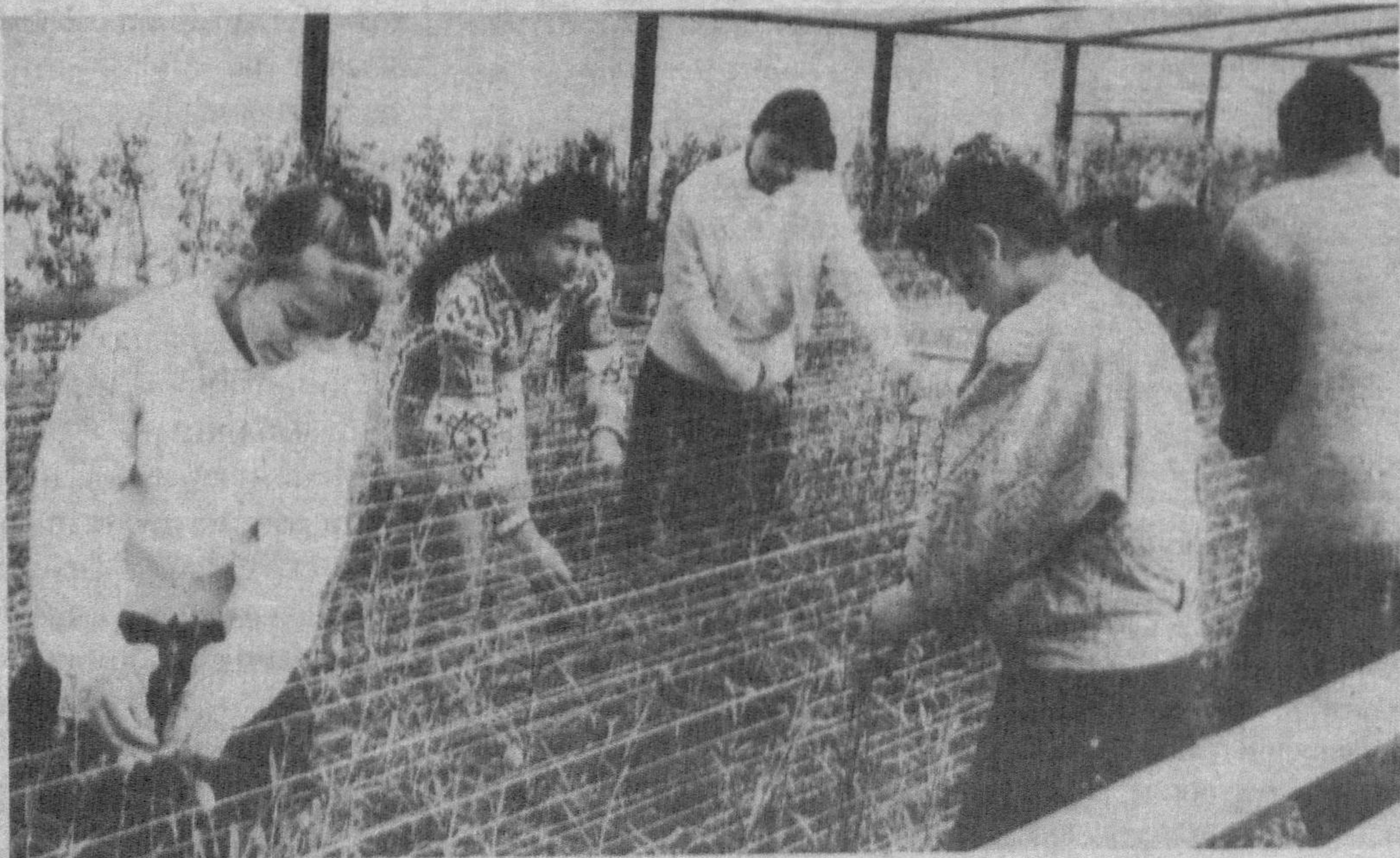
— Эй Дилшодбек, сен билмайсан, мен уруш, очарчилик йиллари туғилганман. Уша йиллари бир бурда нон топиш амри маҳол эди. Акаларим очликдан улиб кетишган. Мен туғилганда онам, сенинг Очил бувинг ва отам — Бобоёр бобонг икковлари кўзларига ёш олиб, худога илтижо қилишган: Эй ҳудойим, шу боламнинг умрини узун, ризқини бутун қилгин, деб исмимни Бутунбой қўйилган.

Қишлоғимизда бобожонимнинг ҳурмати баланд. Туяу маъракаларда давранинг энг турига ўтказишади. Шунда бобожоним кўзларига думбиралари-

БОБОМ ИЗИДАН БОРАМАН

ни олиб, биз яхши кўрадиган қадимий дostonларини, термаларни, уланларни қўйлайдилар. Овозлари ширали, ёқимли, тинглаганлар мафтун бўлишади. Айниқса, «Ойсулув», «Равшан ва Зулҳумор», «Кунтуғмиш», «Гуруғли ва Авазхон», «Алпомиш», «Эрали ва Шерали» дostonларини сел бўлиб айтиб бердилар. Ўқитувчимиз Назокат опа Бобоерова адабиёт дарсларида бизга дostonчи бобом мақол, ҳикматли суз ва ривоятлардан қандай хулосалар чиқаришни, урнат олишни ургатадилар. Бобом билиш насихатларини кўп такрорлайдилар: яхшиликка интилинг, яхшиликка интилган одамнинг ризқи бутун бўлади, дейдилар. Мен ҳам бобом изидан бориб, думбира чашиб, дoston айтишни ургаман.

Дилшодбек НУРИМОВ,
Қашқадарё вилояти,
Қамаши тумани, Лутфий
номли ўрта мактабнинг
8-синф ўқувчиси.

Табиат — инсоннинг илк бешиги. Биз эса унинг бир бўлагимиз. Шунинг учун доимо табиатга, табиийликка интилиб яшаймиз. Сиз, болажонлар бойчечак, чучмома ва гулларни севишингиз ҳам шундан. Тошкент туманидаги Акмал Икромов номли 19-ўрта мактаб иссиқхонасида гуллар кишини ёзин ял-ял яшнади. Табиатшунослик тўғрисида раҳбари Ғофур ака Исоқов ўқувчиларга гул парваришlash сирларини пухта ўргатадилар.

СУРАТДА: тенгдошларингиз гул парвариши билан банд.
Сураткаш Р. Альбеков.

Гўзаллик
оламидаҚАДИМ
ОҲАНГААР
ЖИЛОСИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академиясида ўтказилган газалхонлик кечаси адиблар, олимлар ҳамда Алишер Навоий номли нафис санъат лицейи талабалари билан гавжум бўлди. Кечани академия проректори, таниқли олим Нажмиддин Комилов очди.

Ҳазин куй оҳангларига уйғун жаранглаган мумтоз газаллар йиғилганлар руҳи ва қалбига ўзгача маънавий қувват, нур бахш этди. Муҳими шундаки, нафис санъат лицейи талабалари улғушроқ газаллари маъноси ва бадииятини пухта англаган, қалбдан уққан ҳолда, маҳорат билан уқиб бердилар.

Раъно УМИРОВА,
ўқувчи.

БАТАН ҲАҚИДА
ҚҶШИҚ

Ватан мадҳи, уни авайлаб-асраш, унга содиқ фарзанд бўлиб етишиш тараннум этилган қўшиқлар Учқудук тумани болалар ижодий хор жамоаси дастуридан урин олган. «Ватан ҳақида қўшиқ», деб номланувчи ушбу концертни жамоанинг бадиий раҳбари М. Пономарева сахнага олиб чиққан. Гуруҳ ижросидаги «Чамандаги гуллармиз», «Ўзбекистон мадҳияси», «Серқуёш юрт жамоли» сингари қўшиқлар барчага ҳузур бахш этмоқда.

РАҚСЛАРИМ
СИЗГА
АРМУҒОН

Хужайли тумани маданият уйининг болалар рақс дастасида бир гуруҳ истеъдод соҳиблари машғулотлар олиб боришмоқда. Ёш талентлар сахнага олиб чиқаётган ижод намуналари муҳлислар томонидан хушнудлик билан кутиб олинаётир. Кун кеча даста «Рақсларим сизга армуғон», деб номланган концерт намоиши этипти. Дастага Гулистон Халилова раҳбарлик қилмоқда.

Салоҳиддин
СИРОЖИДДИНОВ.

СИНЧКОВЛИК

АЛДАНГАН МАЙСАЛАР

Бир ҳодисани айтايки— қишда баҳорнинг бир парчасини кўрдим. Ҳовлида арча, шамшод ва бир жўяк майса ям—яшил бўлиб турибди. Шу ҳафта ҳаво илқ бўлгани сабабли майса алданиб, багъ ёзибди. Пекин кечга бориб қаттиқ совуқ бошланиб, қор ёғди. Арча билан шамшодку, совуққа чидамли—я, улар ҳатто яшнаб кетибди. Майсалар эса... улар энди қуриб қолиши аниқ. Чунки улар адашган баҳорга ишониб алданишди—да.

КЕЧИККАН ҚИШ

Қишки таътилни жуда соғинган эдик. Бу даврда қор ёғса, чана, чанги учиб, қорбобо ясамоқчи эдик—да. Афсуски, бирдан ҳаво илқиб, қор ҳам ёғмади.

Дам олиш кунлари тугаб, мактабда дарслар бошланди. Ана шундай кунларнинг биринида бизга совға бўлгандек қор ёға бошлади. У ўйнаб—ўйнаб учиб тушарди. Осмон мусаффо. Дарахтлар изғиринда совқотиб оқ пўстин кийишибди. Қувончимиз ичимизга сиймасди. Кўчаларга чиқиб кичкина коптоклар ясаб, кечиккан қишни қорбўрон қилдик.

Маъмура АЗИМОВА,
Тошкент шаҳар, Абдулла Набиев номли болалар ва ўсмирлар ижодиёт маркази, «Хулқар» ёш қаламкашлар тўғараги аъзоси.

— Чет тилларни ўрганишга иштиёқ ҳозирги кунда жуда катта. Бу ҳол ўз-ўзидан мактабларда хорижий тиллар бўйича машғулотларга бўлган талабни ҳам оширмоқда. Тошкент вилояти Зангиота туманидаги 36-ўрта мактабда инглиз тилини ўқитиш яхши йўлга қўйилган. Ўқитувчи Ф. Қудратова ўқувчиларнинг саволларига батафсил жавоб беради, тушунмаган мавзуларини доимо такрорлаб боради.

СУРАТДА: Муаллима Ф. Қудратова инглиз тилидан қўшимча машғулот ўтказмоқда.

Сураткаш Х. ТОШМУҲАММЕДОВ.

Мен қандай дарс ўтаман?

Ёшларга билим беришда замонавий йўналишдаги дарс усулларидан фойдаланиш шу куннинг талабидир.

Дарс жараёнида ўқувчи ҳаққар билим беришда урганиладиган мавзунинг тарбиявий имкониятлари ва ўқувчилар фаоллигини оширишда таълимнинг маъруза, мунозара, конференция, тест синови саволлари, сахна дарслари ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Тест синови ўқувчини фикрлашга, таққослашга билимни мустаҳкамлашга асос солади. Бунда ўқитувчи дарсда санокли ўқувчилар билангина чегараланиб қолмайди, балки синф

Бу борада «Тулки ила қарга» масалани яратилиш тарихи ҳақида умумий тупунча берилди.

Ўқитувчи тахтани дарс бошлаш олдида очади. (Бунда 3 қисмга бўлинган тахтадан фойдаланилади).

Ўқувчилар ўқитувчининг кириш сўзидан сўнг сахна ижросини бошлайдилар. Саҳна ижроси давомида магнитофон лентасида куй ижро этиб турилади. Саҳнавий қўриниш тугагач, ўқитувчи масаланинг асл моҳияти ҳақида яқун ясайди. Масалани ўқитувчи тимсолларга хос хусусият билан образга кириб ўқиб эшиттиради.

ШАРҚОНА ДИД
ВА УСЛУБ БИЛАН

хонада ҳамма изланиш, фикрлаш билан банд бўлади.

Замонавий ўқитишнинг яна бир усули сахналаштирилган дарс, деб ўйлайман. «Юз марта эшитгандан бир марта кўрган афзал», деган нақл бор. Саҳна дарси ўқувчини ҳар томонлама билим савиясини мустаҳкамлайди. Бу дарсда ўқувчи ҳам томошабин, ҳам ижрочи бўлиб қолади. Шунингдек, ўқувчини нутқ маданиятини устиришга, мустақил фикрлашга ургатади.

Ўқувчилар назарий билимларини амалий фаолиятда қўллашга даъват этади. Бу услубнинг биринчи босқичида белгиланган ўқувчи «ТУЛКИ ИЛА ҚАРГА» масали таништирилади.

Масалдаги тимсолларни очиб берувчи ҳаракатларни кузатиш, тулки, лайлак, қаргага хос ҳолатларни урганиш, изланиш, эртақлардан ўқиб топширилади. Саҳнавий қўриниш тулкини янаш шароитини ифодаловчи уйча, лайлак яшайдиган дарахт қўринишлари ясалди. Тулкининг сир-асрорини ифодаловчи кийим ва бошқа зарур жиҳозлар тайёрланади. Тулки, лайлак, қарга

тимсолида ўқувчи масаланинг асл моҳияти билан танишиб борилади.

Машғулотнинг тайергарлик босқичи тугагач, асосий иккинчи босқич сахналаштирилган дарс ўтказилади.

Дарс бошланишига қадар тахтада мавзу ёритилган бўлиб, тулки, қарга, лайлак расми алоҳида-алоҳида тахтачага ўрнатилади.

Ўқувчининг кириш сўзи билан дарс бошланади.

(А. Авланийнинг масалчилиқ борасида тутган ўрни, масал жанри ҳақида маълумот берилди).

Синфга муаммоли саволлар тапшланади.

Масалан, лайлакдек лаёқатсиз кишилар ҳаётда учраши мумкинми?

Мунозарали кичик баҳс уюштирилади.

Тахтадаги лайлак, тулки, қаргага хос фазилатларни расм тағига ёза бошлайдилар. Ўқитувчи қиройли ёзувни, хатосиз ёзишни ҳам кузатади. Бу ерда яна бир савол тапшланади.

Қарга қандай хийла йўлини тутади?

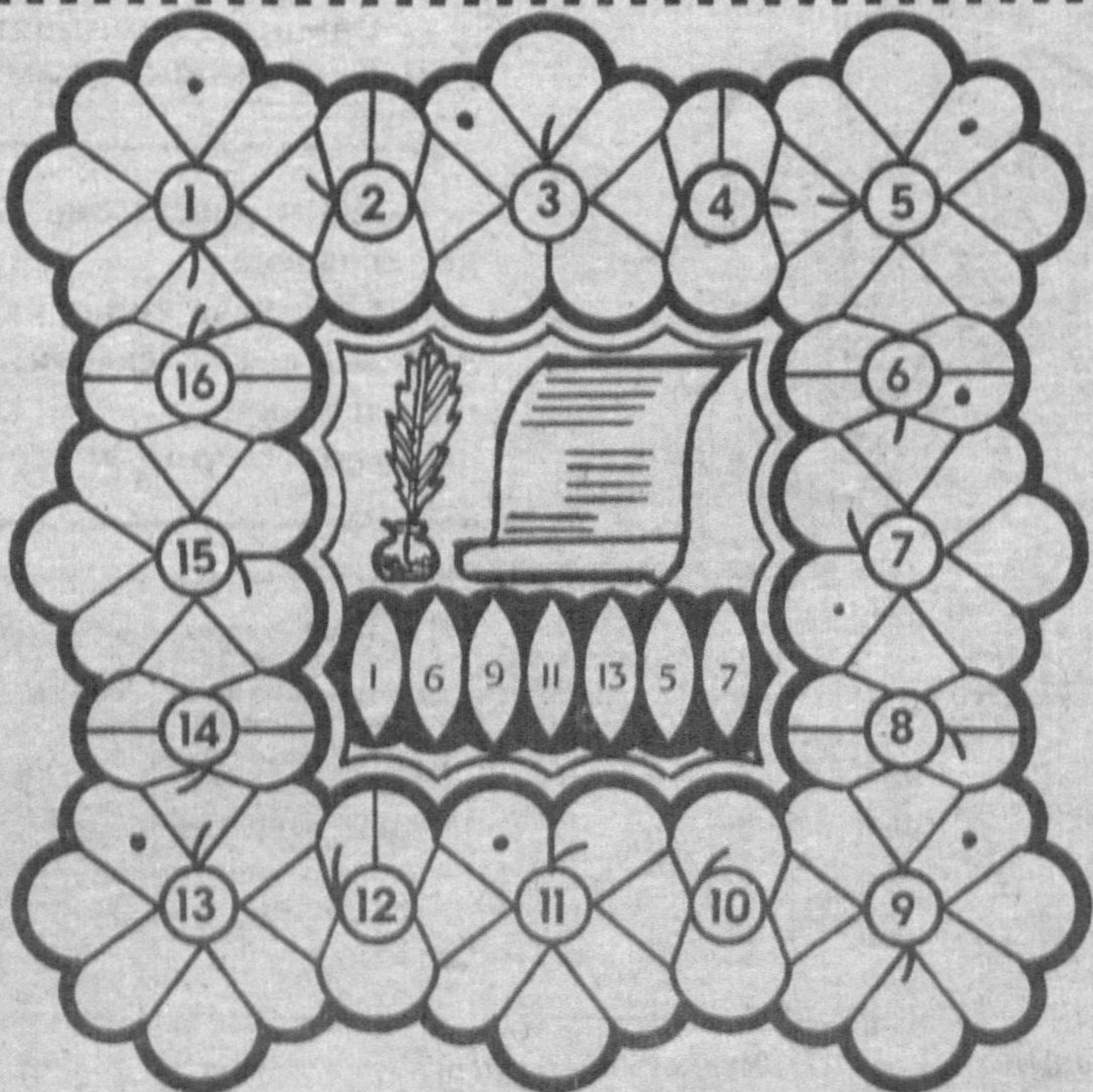
Ўқувчилар мунозарали баҳс қилиб фикрларини баён этадилар.

Ўқитувчи масал юзасидан яқун ясайди. Лугат асосида иш олиб борилади.

Бу иш ўқувчини эркин фикрлашга ургатади. Ўқитувчи нотаниш бўлган сўзлар ишгирок этган жойни белгилаб кўрсатади. Ўқувчи лугатдан фойдаланиб, масалда илгариланган фикрни мулоҳаза қилади. Бунда ўқувчи тил бойлигини, нутқ маданиятини устиради, фикрлашга урганади.

Ўзбек мактабларида миллий руҳ узоқлашганининг гувоҳи бўлиб турибмиз. Кейинги йиллар яъни, мустақилликка қадар А. Авланийнинг масалчилиқдаги ўрни халққа кенг тарғиб қилинмаган. Биз рус масалчиси Кривов асарларидан кўпроқ ўрганадиган ва мулоҳаза қилар эдик. Мустақиллик шарофати билан адабиётда ясаладиган қисман бурилиш ҳам адабиётга миллийликни олиб кирди. Миллий муомала дурдоналарига амал қилинган шарқона дид ва услуб билан утилдиган ҳар бир сабоқ муаллимнинг савиясини оширади ва фанини чуқурроқ ўзлаштиришга кумаклашади. Бу эса ўз ўрнида ўқувчилар билим доирасининг тулақчили бўлишини таъминлайди.

Махбуба ОМОНОВА,
Сурхондарё вилояти,
Сариосиё тумани,
А. Навоий номли 1-ўрта мактабнинг она тили ва адабиёт ўқитувчиси.

«ҲИЙЛАГАРНИНГ
ЖАЗОСИ»

жумбоқ-эртагининг жавоби:

Савдогар туз билан савдо қилган. Ҳийлагар эшагининг адабини бериб қуйиш учун қопларни қум билан тўлдирган.

«ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ»
АЙЛАНМА КРОССВОРДИ

Азиз ўқувчилар!

Қуйида, таърифланган сўз ва номларни топиб шаклда белгиланган каттакчадан рақам атрофига ёзиш билан она Ватанимиз тарихига оид билимингизни синаб кўринг.

1. Самарқанд яқинидаги милоддан аввалги VII-VIII асрларда қурилган шаҳар харобаси. 2. Утминда ҳукмдорлар томонидан бирор амал, унвон берилганлиги ҳақидаги расмий ҳужжат. 3. XIII асрда Марказий Осиёда мугуллар зулмига қарши олиб борилган халқ ҳаракати раҳбари. 4. Марказий Осиёдаги паст-текислик. 5. Бойсунтоғдаги қадимги аждодлар макони бўлган гор. 6. Қомусий аллома Абу Али ибн Сино таваллуд топган қишлоқ. 7. Милоддан аввалги биринчи минг йиллик бошларида Амударёнинг юқори ва

урта оқими ҳавзасидаги қулдорлик давлати.

8. Каспий денгизининг жануби-шарқида милоддан аввалги биринчи аср ўрталарида равнақ топган давлат. 9. Марказий Осиёда Искандарга қарши олиб борилган халқ қўзғолони раҳбари. 10. Бу йил 2500 йиллиги нишонланадиган қўна шаҳар. 11. Милоднинг биринчи минг йиллигига мансуб, VI асрда Бухоро ҳукмдорларининг пойтахти бўлган шаҳар харобаси. 12. Милоднинг I-III асрларида ҳукм сурган Марказий Осиё ҳудудини ҳам ўз ичига олган қадимий подшолик давлати. 13. Алишер Навоийга замондош тарихчи. 14. Амударёнинг қуйи оқимида жойлашган милоддан аввалги VII-VI асрларда вужудга келган қадимий давлат. 15. Қадимий илм маскани. 16. Қадимий ёзма едгорлик, зардуштийликнинг муқаддас китоби.

Энди шакл марказидаги рақамларни каттакчаларнинг нуқтаи хоналаридаги ҳарфлар билан алмаштириб, топириқни ҳал этинг. Ундан самарқандлик олим Абу Тоҳирхужанинг XIX аср ўрталарида ёзилган нодир тарихий асари номи аён бўлади.

Тўзувчи Фозилжон ОРИПОВ.

Бўш вақтларда

АЙИҚ БИР ЧЕЛАК ЁНҒОҚ ЕСА ҲАМ ТҮЙМАЙДИ

— Зафар ака, қиш совуғи авжига чиққан шу кунларда жониворлар, қушлар ҳақидаги куюнчак суҳбатингизни давом эттирсангиз.

— Хуп булади. Баҳорни эслатувчи илиқ ҳаво бирдан қор-қировли дамларга алмашмоқда. Эрталаб қуёш чарақлаб турган осмонни чошгоҳда булут қоплаб, ёмғир-қор ёғишини кузатсангиз, табиат мўъжизаларидан ҳайратингиз ошади. Бу мўъжизалар кечки пайт бетоқат учаётган қушларда, сувга шунғиб, ҳул бўлмай чиқаётган урдагу гозларда намоёндыр.

Кун исиди деб, қалин пус-тинларини ечиб, овчиликка ҳавас қуйган болаларни ҳам йўлдан тухтатишимиз даркор. Парҳез гушти учун овланадиган ҳайвонларга бу пайтларда озор етказиш керак эмас. Тугри, муйнали ҳайвонларни йўлланма асосида январь ойида овлашга рухсат берилади. Лекин бу барча муйнали ҳайвонларни овлаш мумкин, дегани эмас. Қизил китобга кирилган кундуз, сиртлон, ил-вирс кабиларни овлаш қатъиян таъқиқланган.

— Бўрини овлаш мумкинми, тулкиларни-чи?

— Бури, тулкиларни овлаш мумкин. Лекин бунда ҳам рухсатнома олиш лозим. Йилнинг қолган вақтида ҳам овчилардан иборат гуруҳ тузилади ва уюшган ҳолда ов утказилади. Овмавсуми ёпилганда милтиқ кутариб, рухсатсиз юрган овчи-ғаротчи, яъни браконьер ҳисобланиб, жазога тортилади.

— Тоғларда яшовчи жониворлар шу кунларда қандай овқатланишади?

— Бизда бир кун илиқ, эртасига совуқ бўлиб турган дамларда кунгина сув қушлари сув ҳавзаларида тухтаб

қолишади. Қашқирлар урдагу гоз ва бошқа сув қушлари билан овқатланади. Шунинг учун иложи борица урдагу гозларимизни, сув қушларимизни асрашга ўз ҳиссамизни қушишимиз керак. Улар хавф-хатардан, йиртқич ҳайвонлардан хатарсизроқ ерларда кунни ўтказишса айти муддао.

«Вит-вит» қилиб учган савалар, «пир-р» этиб қияликларда кучиб юрган жўр қушлар жуфт-жуфт бўлиб, бир-бирини куздан йўқотмаслик учун «зин-зин» сайраб ҳашарот қидирган читтаклар асабингизга ором бериб завқингизни оширади. Қизилиштонлар ҳам «чик-чик» этиб хавфу хатардан жуфтини огоҳ этиб куздан йўқолади.

— Айиқни ёнғоққа тўймайди, дегандингиз аввалги суҳбатда, ҳатто бир челақ ёнғоқ еса ҳам тўйдим, демасмиш. Ёнғоқнинг бозори ўзимизда ҳам чаққон бўлиб қолган.

**Табиатшунос
олим Зафар
Эгамбердиев
билан иккинчи
суҳбат**

— Рост айтасиз, тоғда яшовчи аҳоли кузда ёнғоқ териб, қишга ғамлайдилар. Шунинг учун ёнғоқни тайёрлаб, давлатга топшириш ёки хужалигига ишлатиш билан банд одамлар тоғларимизда беҳисобдир. Ёнғоқ терувчиларнинг айтиши буйича ёнғоқзорга урганиб қолган айиқлар, ҳатто тунгизлар ҳам одамлар келгач, улардан чўчиб, қочадилар. Одамлар, тукилган ёнғоқларни ейдиган эшиқдан ҳайдаса тешикдан келадиган тунгизларни овлаб, нобуд қиладилар. Бевовта қилинадиган жойлардан жон ширин, деб улар ҳам узоқлаб кетишга мажбур бўлишяпти. Тугри, ёнғоқлар қолган дарахтларнинг шохларини қайирган, ҳатто синдириб, пайҳон қилиб,

меваларни ейишга уринган айиқлардан хафамиз. Лекин бу хафалик уларни бутунлай биздан совутиб юборишга олиб келмаслиги керак. Ёнғоқ пишган пайтларда унча кузга ташланмайдиган бўрсиклар ҳам ёнғоқзорга серкатнов бўлиб қолишади. Мен ўзим бўрсикқа куп дуч келганман. Айиқ изидан юриб, уларни қандай ҳаракат қилганининг гувоҳиман. Айиқлар ёнғоқни туя қиладиган бўрсикларга уч бўлишади, уларни тутиб ейишга интилишади. Шундай айиқ ва бўрсик «жанг»ларини кузатганман. Уларнинг бир-бирини қувлаган излари китобда ёзилгандек аниқ ва равшан бўлиб туради. Фақат ёш табиатшунослар тоғларда, далаларда ана шу изларни ўқиб олишга ҳаракат қилсалар бас. Ўйибор билан қаралса қайси бири айиқники, қайси бири бўрсикники эканлигини осон билиб оладилар. Бўрсиклардан ташқари каламушлар ҳам ёнғоқларга уч бўлишади. Улар хонадонлардаги ёнғоқ сақладиган жойларни осон топишади ва чақиб ташиб кетишади. Тоғларда кузатув ишлари олиб бораётган даврларимда айиқ, бўрсик, каламуш каби ёнғоқ қидирувчиларнинг ишини куп кузатганман.

— Зафар ака, сафар—саёҳатларингиз давомида хавфли, қалтис вазиятларга ҳам тушиб турсангиз керак? Яна жонивору дарранда, паррандалар қалтис хавф яқинлашётганини олдиндан сезади, деган гаплар ростми?

— Рост булганда қандоқ. Мен шундай воқеани бошимдан кечирганман. Тоғнинг қорли, қоя тошли ерларида юриб, бир қулай ерда нафас ростлаш учун тухтадим. 150 метрлар юқорироқда қушлар тумтарақай бўлиб уча бошлади. Ҳар ер, ҳар ердан ўнлаб какликлар қўрқинч билан қақиллаш урнига «виж-виж» деб хавф сигнали билан қарши томондаги қияликка қараб учиб кета бошлади. Аввалига қушларнинг жон талвасадаги товушидан бошқа нарсаси эшитилмади. Кейинроқ «дукир-дукир» овозлар эшитилди. Мен ўзимни тезда ...қоя панасига олдим.

Гулдур-гулдур овоз тобора яқинлашиб бир нима «гурс» этиб нимагадир урилгандек бўлди-ю, саккиз—тўққиз метр девор баландлигида метрча ёнроқ томонида маҳалла қозони диаметрига яқин келадиган ҳарсанг тош учиб утиб кетди. Тош чамаси 1,5 тоннадан оғирроқ эди. Ундан сўнг майда тошлар қор аралаш утди. Лекин қор-тошлар куп эмасди. Кейинроқ диаметри 30 сантиметр келадиган чурт кесилган арча шовуллаб сирганиб тушиб, бироз пастроқда тухтаб қолди. Курсамки, зовли қиядан қор кучмаган, фақат юқоридан катта тош юмалаб тушган экан.

Бир неча овчи тоққа рухсатнома олиб, тунгиз овига чиқишади. Лекин тунгизлар ҳеч қасрда қуринмайди. Овчилар ниҳоят сой бўйига яқин, очик жойдан утишади. Тусатдан қор упирилиб, ҳар бир овчи қор урадан чиқиш имконияти булмагач, пастга энгашиб, оёқ атрофларини қарашса, қандайдир чакалак ичида туришганини, чакалак ичи бушлиқ эканини куришади. Қор остидан эгатлар бўйлаб ўрмалаб бориб, чеккадаги тешикдан ташқарига чиқиб олишади. «Нотаниш ернинг чуқури куп булади», деган мақол тугрида! Демак, овда тажрибали йўлбошчи билан юриш маъқулдир.

Суҳбатдош Абдулхай НОСИРОВ.

Андижон вилояти, Пахтаобод туманидаги «Ёш техниклар» ижодиёт марказида ташкил этилган кулолчилик тўғраги аъзолари санъатнинг но-зик сирларини катта қизиқиш билан ўрганмоқдалар. Улар ясаган лаган, коса, гулдонлар кўзларини қувватлади.

Суратда: ёш кулол Умиджон Носиров.

ТОНГ ЮЛДУЗИ

Муассислар:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ,
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ МАТБУОТ КҮМИТАСИ

Бош

муҳаррир
Умида

АБДУАЗИМОВА

Таҳрир ҳайъати:

Наримон ОРИФЖОНОВ,
Омон МАТЖОН,
Гулнора ЙЎЛДОШЕВА,
Марат ШАФИЕВ,
Феруза ЖАЛИЛОВА.

IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди. Оффсет усулида босилди. Ҳажми 1 боёма табоқ. Буюртма — Г-086. 9381 нусхада босилди. Қоғоз бичими — А-3. Босишга топириш вақти 19.00. Топирилади — 18.30.

• Рўйхатдан ўтиш тартиби № 000137
• Манзилнинг: 700083,
• Тошкент шаҳри,
• Матбуотчилар кўчаси,
• 32-уй.
• Нашр курсаткичи: № 64563
• Телефон:
• 33-44-25